DÉLKELET EURÓPA – SOUTH-EAST EUROPE
INTERNATIONAL RELATIONS QUARTERLY, Vol. 3. No. 4. (Winter 2012/4 Tél)

OLASZORSZÁG POLITIKAI TÉRKÉPE

MANDÁK FANNI*

Az 1980-as évek végéig Olaszország politikai térképe alapvetően állandó volt, amelyet két szubkultúra jellemzett. Az egyesületek és a munkás mozgalmak által uralt vörös és a katolikus világ által dominált fehér zónák pedig jól elkülöníthetően jelentek meg a választási térképeken. Ez a több évtizeden keresztüli stabil helyzet azonban az 1990-es évektől, a politikai pártok és az egész olasz politikai rendszer átalakulásával megváltozott. Ilvo Diamanti könyve a pártok és a terület közti kapcsolat alakulásán keresztül mutatja be és magyarázza az olasz politikai rendszer elmúlt hatvan évét.
Kulcsszavak: Olaszország, politikai pártok, választási földrajz

*

Ilvo Diamanti: *Olaszország politikai térképe. Fehér, vörös, zöld, azúr…és trikolór*. (*Mappe dell'Italia politica. Bianco, rosso, verde, azzurro…e tricolor*.) Bologna, Il Mulino, 256. o.

Ilvo Diamanti az Urbinói Egyetem professzora, rendszeresen publikál a la Repubblica című napilapban. Az immár második kiadásban megjelenő kötete többéves kutatásait foglalja össze az olasz politika, a pártrendszer és a pártok földrajzi területtel való kapcsolatáról, s ezen keresztül ad átfogó képet az elmúlt évtizedek eseményeiről, s azok hátteréről.

A könyvben található elemzés a Köztársaság első évtizedéig nyúlik vissza, s mutatja be hogyan lett az évek során a fehér és vörös területekből először zöld és kék, majd trikolór.

Diamanti kutatásait azon túl, hogy szenvedélyesen rajong a térképekért, az olasz politika azon jellegzetessége inspirálta, hogy az ország régióinak többségében a szavazási szokások hosszú évtizedeken keresztül változatlanok voltak, s az 1980-as évek végén bekövetkező nagy átrendeződések után is a választói preferencia, ha más pártokra vonatkozóan is, de többé-kevésbé jól körülhatárolható területi megoszlást mutatott. Ennek oka, hogy a pártok, a politikai, kulturális és vallási tradíciók képesek voltak identitást teremteni, s megtartani azt, illetve területhez kötötten szocializálni a társadalmat hosszú évtizedeken és generációkon keresztül. Az 1990-es évekkel azonban ez az örökké tartónak vélt rendszer felbomlott. Váratlanul olyan, korábban megingathatatlannak hitt pártok tűntek el a politikai palettáról, mint a Democrazia cristiana (Dc), s olyan pártok gyengültek meg, amelyek az olasz politikai rendszer alapjai képezték, mint az Olasz Kommunista Párt (Pci).

A korábban a Dc által uralt területeken a társadalom továbbra is egy irányba szavazott, bár a voksok immár két párt között oszlottak meg, az Északi Liga (LN) és a Hajrá Olaszország! (FI) között. A korábban a kommunista párt fellegváraiként számon tartott területeken a Pci utódpártjai kerültek ki győztesen a választásokon.

A szerző művében többször kiemeli, hogy a terület és a politika szoros kapcsolata végighúzódik a köztársaságkori Olaszország egész történetén. A területhez kapcsolódó, különös az olasz nemzet egységét „veszélyeztető" kérdések, problémák Diamanti szerint egészen az 1950-es évekig nyúlnak vissza, s ugyanúgy jelen vannak a XXI. század első évtizedében, mint hatvan évvel korábban. Ezek a problémák: az észak-déli ellentét, az önkormányzatiság és a regionalizmus. A szerző szerint a városállamok, a városok Olaszországa az, amely a valódi identitást adja, egy identitást, amely a különbözőségeket, a megszámlálhatatlan helyi sajátosságokat és jellemzőket egyesíti. Ebből ugyanakkor az is egyenesen és világosan következik, érvel Diamanti, hogy a politikai pártok nem tehettek mást, minthogy a területi megosztottságokat és a területi sajátságokat figyelembe véve dolgozták ki programjukat és választási stratégiájukat.

---

* Mandák Fanni, PhD-hallgató, olasz kormányzati rendszer szakértő

Diamanti szerint tehát az olasz politikában a terület meghatározó szerepet tölt be, hiszen ez az a közeg, ahol a kapcsolatok a különböző szintek és dimenziók között, a társadalom, a politika és a történelem között összeforrnak és a leginkább láthatóvá vállnak. A szerző azt vallja, hogy pontosan emiatt, a választási eredményeket ábrázoló térképeken keresztül ismerhető meg az olasz történelem, a társadalom, a kultúra, az érdekek és konfliktusok, valamint a társadalom és a politika közötti kapcsolatok, s azok változásai. Ezen filozófiára építve könyvében szisztematikusan, színes térképekkel gazdagon illusztrálva mutatja be az érdeklődő olvasónak az olasz politika elmúlt hatvan évét.

A szerző az első fejezetben tisztázza a könyvben használt fogalomrendszert és módszertant. Ismerteti a terület három politikai dimenzióját. Megkülönbözteti a területet, mint a pártoknak, a politikai részvételnek, szervezeteknek és akcióknak a színterét, ahol a reklutáció, az identitás-építés és az állampolgárokkal való kommunikáció zajlik. A terület első dimenziója tehát az, ahol a *politics* működik.

A terület második dimenziója a közigazgatás és a helyi kormány székhelye, illetve a helyi vezetők képzésének helyszíne. Szélesebb értelemben a *policy*, vagyis a helyi közösség kérdéseire és igényeire adott válaszok, döntések, kezdeményezések és politikai programok összessége, az, amelyen keresztül definiálják a politikát.

A terület harmadik dimenziója szimbolikus jellegű Diamanti számára, az a helyi kontextus, a szervezett politikai közösség, amely az identitást meghatározza. A harmadik dimenzió tehát a *polity.*[1]

A szerző a terület ezen három politikai dimenzióját használja az egyes korszakok vizsgálatánál, annak meghatározására, hogy az egyes pártmodellek milyen kapcsolatot alakítottak ki és tartottak fenn a területtel.

A második fejezetben a szerző bemutatja a Köztársaság első korszakát, amely megalakulásától az 1980-as évekig tartott. A korszak meghatározó szereplői a tömegpártok voltak, s a *politics* és a *policy* képviselői mind a központi, mind pedig a helyi kormányzatban részt vettek, s ők testesítették meg az ideológiákat és a vallási tradíciókat. A párthoz közvetlenül, vagy közvetve kapcsolódó szervezetek beágyazódtak a társadalomba, vagyis az adott területbe, az élet minden szintjén jelen voltak. Szoros kapcsolat alakult ki a pártok és a társadalom között, hiszen ezek a szervezetek folytonosságot és koherenciát biztosítottak a tagjaiknak.

A nagy tömegpártok egész megyéket, régiókat domináltak, a Dc északon volt meghatározó, északkelettől Piemontig és Lombardia északi részéig. A kereszténydemokraták főként azokon a területeken voltak erősek, ahol a szervezetiség és a katolikus értékrend meghatározó volt.

Ezzel szemben a Pci az ország középső területein és Emilia Romagna-ban bírt jelentős szavazóbázissal, azokon a területeken, ahol a baloldali és munkásmozgalmak egyesületei voltak erősebbek.[2]

Ez a „fehér-vörös" Olaszország időszaka, amikor a politika jelen volt a területen, a helyi kis közösségek mindennapi életében, s meghatározta az adott közösség identitását és társadalmi szervezeteinek kialakítását, fenntartását.

A harmadik fejezetben Diamanti az 1980-as évektől az 1990-es évtized végéig tartó, a területi autonómiát követelő ligák korszakát mutatja be. A ligák, amelyek közül kiemelkedett az LN, a helyi közösségekbe ágyazottan működtek és szerveződtek, integrálták és mozgósították a helyi társadalmat a központi állam, a nemzeti identitás, a nemzeti politika és a két nagy párt, a Dc és a Pci ellen.[3]

Az LN a területet jelszóként használta, s bár a Rómától és a már meglévő politikai erőktől való elszakadás, elkülönülés volt a fő célja, az utóbbiaktól nem sokban különbözött. Az LN ugyanúgy erősen centralizált tömegpárt volt, mint a Dc és a Pci, hálózata az egyesületi struktúrán alapult csakúgy, mint a két másik párt esetében. Az Északi Liga szavazóbázisként is, hasonlóan a kommunista párthoz, a népi rétegeket célozta meg, a munkásokat, illetve a kis- és középvállalkozások alkalmazottjait. Az LN különösen azokon a területeken lett erős, ahol a Dc is, vagyis északon.

A negyedik fejezetben a szerző az ún. második Köztársaság pártpolitikai történéseit ismerteti 2001-ig bezárólag. A korszak meghatározó jellemzője egy új, a korábbiaktól eltérő politikai szereplő, a FI megjelenése. A Hajrá Olaszország olyan személyi pártot[4] testesített meg, amely nem csupán új szervezeti modellt képviselt, hanem eltérő kapcsolatot a területtel. A személyi, vagy elnöki párt területtel való kapcsolata lazább, mint a tömegpártoké, vagy az Északi Ligáé. Az FI szervezete teljes mértékben központosított, s a kommunikáció, illetve a marketing a fő eszköze. A párt perszonalizált kormányzati

[1] Lásd bővebben: Diamanti (2009) 21-22. o.
[2] Diamanti (2009) 31-37. o
[3] Diamanti (2009) 621-67. o
[4] Diamanti (2009) 129. o

gépezetként működik nem csupán központi szinten, hanem a helyi szinteken is, hiszen a jelölteket már eleve az alapján választják, hogy mennyire „eladhatóak”.[5]

Diamanti szerint a korszak a „terület nélküli politika” korszaka, amelyet nem a részvétel, hanem a kommunikáció, nem a szervezetiség, hanem a marketing, s nem egy ideológia, hanem egy személy határoz meg. Ez a „terület nélküli politika” a „kék Olaszország” időszaka, amely bár nem bír olyan összefüggő területi szavazóbázissal, mint a két korábbi időszak pártjai, de rendelkezik egy jól körülhatárolható szavazói csoporttal, amely ugyanakkor területhez kötött.

A FI további „újdonságát” az adja, hogy nem illeszkedik a korábbi fő politikai-területi törésvonalakba: sem a fehér-vörös, sem a közép-periféria, sem az északi-déli ellentétbe. A FI különösen északon, elsősorban Lombardiában, a Tirrén-tenger mentén, a szigeteken, s főként Szicíliában erős ebben a korszakban.

John Agnew ugyanakkor nem ért egyet Diamantinak a korszak leírására vonatkozó jelzőjével. Agnew szerint az 1990-es évek nem nevezhetőek a „terület nélküli politika” korszakának. Szerinte csak az a tény, hogy a pártok ebben az időszakban nem rendelkeznek összefüggő területi szavazóbázissal, még nem okozza a terület és a politika közti kapcsolatok teljes erodálódását. Agnew szerint Diamanti összemossa a terület politikában betöltött szerepével kapcsolatos három dimenziót, s nem különbözteti meg azok eltérő következményeit az olasz nemzeti politikára. Ez a három dimenzió: az egyes politikai pártok retorikában megjelenő, területtel összefüggő állítások - mint például az Északi Liga retorikájában fő szerepet kapó Pó-síkság, vagy az észak-dél ellentét -, a terület, a hely szerepe a pártok és a társadalom közti párbeszédben, valamint a helyi politika relatív autonómiája a központi kormányzattal szemben és viszont. Agnew szerint az első, vagy a harmadik dimenzió eltűnése nem okozza szükségszerűen a másik két dimenzió, de különösen a második dimenzió eltűnését is. Vagyis Agnew úgy véli, hogy mivel a pártok és a társadalom közti kapcsolatban továbbra is fontos, meghatározó szerepet tölt be a terület, ezért nem beszélhetünk „terület nélküli politikáról”.[6]

Az ötödik fejezetben Diamanti a „trikolór Olaszországot” elemzi, a 2001-től napjainkig tartó időszakot, amelyben nem csupán a pártok alakultak át, változtak nevet, de a választási rendszer is megváltozott. A választásokat megelőző koalícióalakításokat követően 2007-ben, mind a bal-, mind a jobboldalon elindult a pártok egyesülése, amelynek köszönhetően 2009-től két pártról, a Demokrata Pártról (Pd) és a Szabadság Népéről (PdL) beszélünk. A szerző a fejezetben arra a kérdésre keresi a választ, hogy ebben az új helyzetben, hogyan vizsgálható a terület szerepe a pártok életében. Hogyan vizsgálható ez a kapcsolat egy olyan korszakban, amelynek főszereplői különböző tradíciókkal és a területhez való eltérő viszonnyal bíró pártok egyesülésével létrejött politikai aktorok. Megmarad-e a terület, mint politikai tényező, s továbbra is fontos szerepet tölt-e be?

Diamanti válasza a kérdésre egyértelműen igen, mivel úgy gondolja, hogy a korábbi pártok egyesülésével létrehozott új politikai szereplők célja nem más, minthogy újabb és újabb régiókban szerezzenek stabil szavazóbázist, anélkül azonban, hogy csak egy adott területre fókuszálnának.[7] Az új, perszonalizált pártok, a pártelnök szolgálatában állnak, kevésbé kötöttek egy adott ideológiához, mint a korábbi tömegpártok, s elsősorban a nemzeti érdekeket képviselik. A nemzeti jelleget erősítve előszeretettel használják a trikolórt, amely mindkét párt emblémájában is szerepel.

Diamanti könyve végén, az egyes politikai korszakok részletes elemzését követően arra a konklúzióra jut, hogy az ún. második Köztársaság nem szakított gyökereivel, a terület politikában betöltött fontos szerepe megmaradt annak ellenére is, hogy a politikai- és a pártrendszerben jelentős változások történtek.

A Mulino Kiadó gondozásában megjelent nagyfokú precizitással megírt, részletesen illusztrált könyv alapmű[8] nem csupán azok számára, akik tanulmányaik, vagy kutatásaik során az olasz politikai rendszerrel foglalkoznak, hanem azok számára is, akik szeretnék megérteni a 2013-as előrehozott választásokon induló „régi-új” pártok és választási koalíciók stratégiáit.

Irodalom

Agnew, J. (2007). Remaking Italy? Place Configurations and Italian Electoral Politics under the ’Second Republic’. In: *Modern Italy* Vol. 12. no. 1. pp. 17-38.

[5] Diamanti (2009) 133-134. o
[6] Agnew (2007) 22-23.o.
[7] Diamanti (2009) 182-187. o
[8] Számos későbbi kutatás hivatkozik rá, s használja kutatási módszertanát. Lásd: Lombardo (2009). Biorcio, Vitale (2010), Caciagli (2011).

Biorcio, R., Vitale T. (2010) Culture, Value and Social Basis of Northern Italian Centrifugal Regionalism. XXIV Convegno SISP.
http://www.sisp.it/files/papers/2010/roberto-biorcio-e-tommaso-vitale-769.pdf

Caciagli, M. (2011). Subculture politiche territoriali o geografia elettorale? In: *Societá, mutamento, politica* Vol.2. No.3. pp. 95-104.

Diamanti, I. (2009). *Mappe dell'Italia politica. bianco, rosso, verde, azzurro…e tricolore.* Bologna, Il Mulino.

Lombardo C. (2009), Dalla politica al territorio. Aspetti della competizione elettorale nella Seconda Repubblica, in Morcellini, M., Prospero M. (eds), *Perché la sinistra ha perso le elezioni?* Ediesse, Roma. pp. 163-191

*

http://www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southest-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*
Mandák Fanni: Olaszország politikai térképe. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 3. No. 4. (2012 tél) 4 p.
Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*